

อาคารพิพิธภัณฑ์

จินกนี เจริญศรี

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1 สายน้ำไหลเอื่อย

"Until one morning in mid-November of 1959, few Americans--in fact, few Kansans--had ever heard of Holcomb. Like the waters of the river, like the motorists on the highway, and like the yellow trains streaking down the Santa Fe tracks, drama, in the shape of exceptional happenings, had never stopped there."

ผู้เขียนคัดลอกข้อความข้างต้นจาก In cold blood ของทรูแมน คาโพตี ไม่ใช่เพียงเพราะชื่นชอบในสำนวน แต่เพราะข้อความเหล่านี้ชวนให้คิดถึงสถานภาพของอาคารพิพิธภัณฑ์ที่อยู่นอกความรับรู้ของชาวธรรมศาสตร์ สถานภาพเช่นนี้จะว่ามีเหตุมาจากทำเลที่ตั้งของตัวอาคารเป็นที่โคจรก็คงไม่ใช่ เพราะมันอยู่ห่างจากอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์อันพลุกพล่านไปเพียงชั่วถนนกัน และยังอยู่ติดกับอาคารที่ใคร ๆ ก็ต้องแวะเวียนผ่านไปอย่างอาคารสำนักหอสมุดป่วย อังภากรณ์ และสำนักทะเบียน แต่ก็นั่นแหละ ในความเป็นจริงแล้ว อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นที่ ๆ ยวดยานและผู้คนได้แต่ผ่านไปมา มากกว่าจะแวะเวียนเข้าไปชม

อาคารพิพิธภัณฑ์ยังมีสถานะคล้ายกับ non-

place อย่างที่มาร์ค โอเซ่ ให้ลักษณะไว้ คือเป็นสถานที่ไม่มีประวัติศาสตร์ในสำนึกของผู้คน ไม่มีอัตลักษณ์ ไร้พลังทางสัญลักษณ์ ไม่ถูกรู้จักในเชิงสัมพันธ์กับพื้นที่¹ อื่น ๆ อาคารพิพิธภัณฑ์สำหรับคนส่วนใหญ่ (เว้นไว้แต่กับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง) เป็นสถานที่ที่ขาดพลัง ที่จะช่วยให้ผู้คนสร้างความสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบใดหนึ่ง

ผู้เขียนลองคิดถึงเหตุที่มาของการเป็นอาคารที่ไม่มีอยู่ในสำนึกของผู้คนว่าจะมาจากเหตุใดได้บ้าง คำตอบหนึ่งที่น่าจะชัดแจ้งน่าจะมาจากลักษณะของสถาปัตยกรรมเอง ที่ไม่ได้มีหน้าบ้านอันส่งสัญญาณยินดีต้อนรับออกไปถึงผู้คนที่สัญจรไปมา จากฝั่งถนนป่วย อังภากรณ์ ด้านของอาคารที่ดูเหมือนน่าจะมีผู้คนได้พบเห็นมากที่สุด อาคารพิพิธภัณฑ์ดูเป็นสิ่งที่ก่อสร้างปิดทึบ ไม่มีสิ่งใดบ่งบอกว่านี่คือพิพิธภัณฑ์ที่เปิดให้ผู้คนเข้าชมด้วยความยินดีต้อนรับ ส่วนด้านที่ดูเหมือนมีความเป็นด้านหน้ามากกว่า คือฝั่งของอาคารที่มีทางโรยกรวดเล็ก ๆ เชื่อมต่อมาจากถนนปรีดี พนมยงค์ก็เป็นเส้นทางที่ผู้ไม่เหตุจำเป็นย่อมไม่คิดจะเลี้ยวเข้าไป ในขณะที่หากวัดจากถนนสายหลักอย่างถนนตลาดวิชาที่มีอาคารหอสมุดตั้งตระหง่านเปิดรับผู้คน ก็ไม่ได้มีแม้แต่ทางเท้าเป็นเรื่องเป็นราวที่จะชักนำให้ผู้คนเดินเข้ามาค้นหากรูสมบัติเล็ก ๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง

ความไม่มีหน้าไม่มีหลัง ไม่มีทางเข้า ไม่มีสัญญาณต้อนรับนี้สร้างปัญหาให้แม้แต่กับคนใน ซึ่งพอจะนัดพบกันด้านหน้าของอาคารก็เกิดอาการเข้าใจ

¹ และอาจจะแย้งว่าเพราะ non-places ของ Augé แม้จะเป็นที่ผ่านทาง แต่ก็ยังเป็นพื้นที่สำคัญของชีวิตในสังคมสมัยใหม่ แต่อาคารพิพิธภัณฑ์นอกจากจะไม่เป็นที่รู้จักแล้ว ยังอาจไม่จำเป็นต้องใช้เสียอีกด้วย

สับสนว่า ด้านไหนกันหนอคือด้านหน้า ข้อมูลเบื้องต้นอธิบายที่มาของความยุ่งเหยิงในการนำวิถีสู่อาคารพิพิธภัณฑ์ไว้ว่า เกิดจากเงื่อนไขแวดล้อมไม่สอดคล้องกับความตั้งใจเดิมของผู้ออกแบบ กล่าวคือ ด้านที่ตั้งใจให้เป็นด้านหน้าแต่เดิมนั้น ไม่อาจรับสถานะด้านหน้าในความเป็นจริงได้ เพราะด้านนั้นบังเอิญไปตั้งประจัญกับสำนักทะเบียน ยิ่งไปกว่านั้นจากร่องรอยของลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เหลืออยู่ยังชวนให้สันนิษฐานไปได้ว่า ตัวอาคารเป็นซากที่คงเหลือของความทะเยอทะยานทางการออกแบบที่ไม่ได้รับการเติมเต็มอันอาจจะเนื่องมาจากความขัดข้องทางงบประมาณ กล่าวคือผู้รู้มีสมมติฐานว่า ความลาดเอียงของกำแพงด้านหนึ่งของตัวอาคารนั้นคือความตั้งใจจะซ่อนมันไว้จากสายตา (หากถูกปกคลุมด้วยพืชที่ได้รับการดูแลอย่างดี) โดยหวังผลกระทบของความตื่นตาเมื่อผู้มาเยือนเกิดค้นพบการมีอยู่ของอาคารแห่งนี้เข้า

น่าเสียดายแต่เพียงว่า สิ่งที่ไม่ได้มีอยู่ในความรับรู้เช่นนี้ ต่อให้ถูกเห็นก็คงยากที่จะถูกค้นพบ

2 สายน้ำของการเปลี่ยนแปลง

“มวลงน้ำก้อนใหญ่” ไม่เพียงเพิ่มคำในศัพท์พจนานุกรมของชาวปทุมธานี และชาวธรรมศาสตร์ (ที่ได้เรียน

รู้ว่าลักษณะนามของน้ำท่วม คือ “ก้อน” เท่านั้น) แต่มวลงน้ำหลายก้อนนั้นยังอาจเป็นโชคคติในความโชคร้ายและเป็นผู้นำ “ดราม่า” มาแวะเวียนที่อาคารพิพิธภัณฑ์

เมื่อต้องมาฟื้นฟูปรับปรุงหลังภัยพิบัติผ่านพ้น ทรัพย์สินสมบัติในครอบครองก็ถูกรื้อขึ้นมาจากทวนสำรวจประเมินระดับของความเสียหาย กระบวนการเหล่านี้พาเอาความทรงจำที่แฝงฝังอยู่กับสิ่งของที่ถูกลืมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง อาคารพิพิธภัณฑ์ได้ปรากฏขึ้นในสำนึกของชาวธรรมศาสตร์พร้อม ๆ กับการตั้งคำถามหลังภัยพิบัติว่า “เราครอบครองสิ่งใดบ้าง และสิ่งของเหล่านั้นยังอยู่ดีเพียงใดหลังภัยพิบัติ เราจะฟื้นฟูสิ่งใดก่อนหลัง มูลค่าของการฟื้นฟูเป็นอย่างไร ฯลฯ”

แม้จะยกบุญคุณให้ “น้ำท่วมใหญ่” ไปเสียทั้งหมดไม่ได้ เพราะดูเหมือนจะไม่ให้ความเป็นธรรมกับคนทำงานกลุ่ม ๆ เล็ก ๆ ที่มีแก็จจะดูแลสมบัติชิ้นนี้มาก่อนหน้านั้นสักระยะหนึ่งแล้ว และยังเป็นการละเลยบริบทเชิงโครงสร้างที่ให้กำเนิดกระแสเฟื่องฟูของพิพิธภัณฑ์เสียด้วย แต่ “น้ำท่วมใหญ่” อาจเป็นหมุดหมายหาย ๆ ของความทรงจำที่มักจะยึดโยงกับเหตุระทึกใจบางอย่าง (แม้จะบิดเบือนและไม่ถูกต้องนักแต่อย่างน้อยก็จัดที่ทางให้กับเหตุการณ์ในสำนึกทางเวลาได้) ว่าสถานะ ‘non-place’ ของพิพิธภัณฑ์อาจเป็นอดีตในเวลาอันใกล้

